UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

5 päivänä lokakuuta 2010 *

Asiassa C-400/10 PPU,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Supreme Court (Irlanti) on esittänyt 30.7.2010 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 6.8.2010, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

J. McB.

vastaan

L. E.,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja K. Lenaerts (esittelevä tuomari) sekä tuomarit R. Silva de Lapuerta, E. Juhász, T. von Danwitz ja D. Šváby,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

julkisasiamies: N. Jääskinen,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies L. Hewlett,

ottaen huomioon, että kansallinen tuomioistuin on pyytänyt, että ennakkoratkaisupyyntö käsiteltäisiin työjärjestyksen 104 b artiklan mukaisesti kiireellisessä menettelyssä,

ottaen huomioon kolmannen jaoston 11.8.2010 tekemän päätöksen, jolla se on suostunut tähän pyyntöön,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 20.9.2010 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– J. McB., edustajinaan D. Browne, SC, ja D. Quinn, BL, solicitor J. McDaidin valtuuttamina,

– L. E., edustajinaan G. Durcan, SC, N. Jackson ja S. Fennell, BL, solicitor M. Quirken valtuuttamina,

– Irlanti, asiamiehenään D. O'Hagan, avustajinaan M. MacGrath, SC, ja N. Travers, BL,

– Saksan hallitus, asiamiehenään J. Kemper,

– Euroopan komissio, asiamiehinään A.-M. Rouchaud-Joët ja M. Wilderspin,

kuultuaan julkisasiamiestä,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta 27.11.2003 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 2201/2003 (EUVL L 338, s. 1) tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat kolmen lapsen isä J. McB. ja näiden lasten äiti L. E. ja jossa on kyse tällä hetkellä äitinsä kanssa Englannissa olevien lasten palauttamisesta Irlantiin.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Vuoden 1980 Haagin yleissopimus

3 Kansainvälisestä lapsikaappauksesta 25.10.1980 tehdyn yksityisoikeuden alaa koskevan Haagin yleissopimuksen (jäljempänä vuoden 1980 Haagin yleissopimus) 1 artiklassa määrätään seuraavaa:

”Tämän yleissopimuksen tarkoituksena on:

a) turvata johonkin sopimusvaltioon luvattomasti viedyn tai sieltä luvattomasti palauttamatta jääneen lapsen pikainen palauttaminen;

b) turvata se, että sopimusvaltion oikeusjärjestykseen perustuvia huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia oikeuksia kunnioitetaan toisissa sopimusvaltioissa.”

4 Yleissopimuksen 3 artiklassa määrätään seuraavaa:

”Lapsen pois viemistä tai palauttamatta jättämistä on pidettävä luvattomana, jos:

a) se loukkaa huoltoon liittyviä oikeuksia, jotka kuuluvat henkilölle, laitokselle tai muulle elimelle, joko yhdessä tai yksin, sen valtion oikeusjärjestyksen mukaisesti, missä lapsella oli asuinpaikka välittömästi ennen pois viemistä tai palauttamatta jättämistä; ja

b) näitä oikeuksia oli pois viemisen tai palauttamatta jättämisen hetkellä tosiasiallisesti käytetty, joko yhdessä tai yksin, tai olisi käytetty, jollei pois viemistä tai palauttamatta jättämistä olisi tapahtunut.

Edellä kohdassa a) tarkoitetut huoltoa koskevat oikeudet saattavat perustua etenkin välittömästi lakiin tai oikeus- tai hallintoviranomaisen päätökseen taikka sopimukseen, jolla kyseessä olevassa valtiossa on oikeudellisia vaikutuksia.”

5 Vuoden 1980 Haagin yleissopimuksen 15 artiklassa määrätään seuraavaa:

”Ennen kuin sopimusvaltion oikeus- tai hallintoviranomainen antaa päätöksen lapsen palauttamisesta, se voi kehottaa hakijaa hankkimaan sen valtion viranomaisilta, missä lapsella on asuinpaikka, päätöksen tai muun selvityksen siitä, että lapsen pois vieminen tai palauttamatta jättäminen oli luvatonta tämän yleissopimuksen 3 artiklan tarkoittamassa merkityksessä, jos tällainen päätös tai selvitys on sanotussa valtiossa saatavissa. Sopimusvaltioiden keskusviranomaisten tulee sikäli kuin mahdollista avustaa hakijaa edellä tarkoitetun päätöksen tai selvityksen hankkimisessa.”

Unionin oikeus

6 Asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan 17 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Lapsen luvatonta pois viemistä tai palauttamatta jättämistä koskevissa tapauksissa lapsi olisi palautettava viipymättä, ja tähän tarkoitukseen olisi edelleen sovellettava [vuoden 1980 Haagin yleissopimusta] sellaisena kuin sitä täydentävät tämän asetuksen ja erityisesti 11 artiklan säännökset. – –”

7 Asetuksen johdanto-osan 33 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Tässä asetuksessa tunnustetaan perusoikeudet ja noudatetaan Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) periaatteita. Siinä pyritään varmistamaan varsinkin [perusoikeuskirjan] 24 artiklassa tunnustettujen lapsen perusoikeuksien kunnioittaminen.”

8 Asetuksen 2 artiklan 9 alakohdan mukaan ”oikeus lapsen huoltoon” tarkoittaa ”lapsesta huolehtimiseen liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia, varsinkin oikeutta päättää lapsen asuinpaikasta”.

9 Asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklan 11 alakohdassa säädetään, että ”lapsen – – pois viemi[nen] tai palauttamatta jättämi[nen]” on luvaton, jos

”a) se loukkaa oikeutta lapsen huoltoon, joka perustuu tuomioistuimen päätökseen tai lakiin taikka sen valtion oikeusjärjestyksen mukaan voimassa olevaan sopimukseen, jossa lapsen asuinpaikka oli välittömästi ennen pois viemistä tai palauttamatta jättämistä;

ja

b) oikeutta lapsen huoltoon oli pois viemisen tai palauttamatta jättämisen hetkellä tosiasiallisesti käytetty, joko yhdessä tai yksin, tai olisi käytetty, jollei pois viemistä tai palauttamatta jättämistä olisi tapahtunut. Oikeutta huoltoon katsotaan käytettävän yhdessä, kun toinen vanhempainvastuunkantajista ei voi tuomion tai lain

mukaan päättää lapsen asuinpaikasta ilman toisen vanhempainvastuunkantajan suostumusta.”

10 Asetuksen 11 artiklassa, jonka otsikko on ”Lapsen palauttaminen”, säädetään seuraavaa:

”1. Jos henkilö, laitos tai muu elin, jolla on oikeus lapsen huoltoon, hakee jäsenvaltion toimivaltaisilta viranomaisilta [vuoden 1980 Haagin yleissopimuksen] nojalla tuomiota saadakseen palautetuksi lapsen, joka on luvattomasti viety muuhun jäsenvaltioon – tai jätetty palauttamatta muusta jäsenvaltiosta – kuin jossa lapsen asuinpaikka oli välittömästi ennen luvatonta pois viemistä tai palauttamatta jättämistä, sovelletaan 2–8 kohtaa.

– –

3. Tuomioistuimen, jolle lapsen palauttamispyyntö tehdään 1 kohdan mukaisesti, on toimittava pyynnön käsittelyssä pikaisesti, noudattaen nopeimpia käytettävissä olevia kansallisen lainsäädännön menettelyjä.

Tuomioistuimen on, paitsi jos se on poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi mahdotonta, annettava tuomionsa viimeistään kuuden viikon kuluttua siitä, kun pyyntö on toimitettu sille, sanotun kuitenkaan rajoittamatta ensimmäisen alakohdan soveltamista.

– –

6. Jos tuomioistuin on antanut tuomion palauttamatta jättämisestä vuoden 1980 Haagin yleissopimuksen 13 artiklan perusteella, tuomioistuimen on kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti joko suoraan tai keskusviranomaisensa kautta toimitettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle tuomioistuimelle tai keskusviranomaiselle, jossa lapsen asuinpaikka oli välittömästi ennen luvatonta pois viemistä tai palauttamatta jättämistä, jäljennös palauttamatta jättämistä koskevasta tuomiosta ja asiaankuuluvista asiakirjoista, erityisesti oikeudessa kuulemista koskevasta pöytäkirjasta. Tuomioistuimen on saatava mainitut asiakirjat yhden kuukauden kuluessa palauttamatta jättämistä koskevan tuomion antamispäivästä.

7. Jos jokin osapuoli ei ole jo saattanut asiaa oikeuden käsiteltäväksi siinä jäsenvaltiossa, jossa lapsen asuinpaikka oli välittömästi ennen luvatonta pois viemistä tai palauttamatta jättämistä, sen tuomioistuimen tai keskusviranomaisen, joka saa 6 kohdassa tarkoitetun tiedon, on ilmoitettava siitä osapuolille ja pyydettävä heitä esittämään huomautuksia tuomioistuimelle kansallisen lainsäädännön mukaisesti kolmen kuukauden kuluessa ilmoituspäivästä, jotta tuomioistuin voi käsitellä lapsen huoltajuuskysymystä.

Jos tuomioistuin ei saa huomautuksia määräajassa, se päättää asian käsittelyn, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tässä asetuksessa olevia toimivaltasääntöjä.

8. Huolimatta lapsen palauttamatta jättämistä koskevan tuomion antamisesta vuoden 1980 Haagin yleissopimuksen 13 artiklan perusteella, tämän asetuksen nojalla toimivaltaisen tuomioistuimen myöhemmin antama lapsen palauttamista edellyttävä tuomio on täytäntöönpanokelpoinen III luvun 4 jakson mukaisesti lapsen palauttamisen turvaamiseksi."

11 Asetuksen N:o 2201/2003 60 artiklassa, jonka otsikko on ”Suhde tiettyihin monenvälisiin yleissopimuksiin”, säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden välisissä suhteissa tällä asetuksella on etusija suhteessa seuraaviin yleissopimuksiin nähden siltä osin kuin ne koskevat tämän asetuksen piiriin kuuluvia asioita:

– –

e) [vuoden 1980 Haagin yleissopimus].”

12 Asetuksen 62 artiklan, jonka otsikko on ”Vaikutusten ulottuvuus”, 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Edellä 60 artiklassa mainitut yleissopimukset ja erityisesti vuoden 1980 Haagin yleissopimus ovat edelleen voimassa niiden sopimuspuolina olevien jäsenvaltioiden välillä 60 artiklan mukaisesti.”

Kansallinen oikeus

13 Ennakkoratkaisupyynnöstä käy ilmi, että Irlannin oikeuden mukaan lasten biologisella isällä ei ole suoraan lain nojalla oikeutta lapsen huoltoon. Se, että vanhemmat, jotka eivät ole keskenään avioliitossa, ovat asuneet yhdessä ja että isä on aktiivisesti osallistunut lapsen kasvatukseen, ei itsessään myöskään anna isälle tätä oikeutta.

14 Lasten holhouksesta vuonna 1964 annetun lain (Guardianship of Infants Act 1964) 6 A §:ssä, sellaisena kuin se on muutettuna lasten asemasta vuonna 1987 annetun lain (Status of Children Act 1987) 12 §:llä, säädetään, että ”jos isä ja äiti eivät ole keskenään avioliitossa, tuomioistuin voi isän hakemuksesta nimittää hänet määräyksellä lapsen holhoojaksi”.

15 Lasten holhouksesta vuonna 1964 annetun lain 11 §:n 4 momentissa, sellaisena kuin se on muutettuna lasten asemasta vuonna 1987 annetun lain 13 §:llä, säädetään seuraavaa:

”Kun kyseessä on lapsi, jonka isä ja äiti eivät ole keskenään avioliitossa, oikeus esittää tässä pykälässä tarkoitettu hakemus lapsen isän tai äidin oikeudesta lapsen huoltoon ja tapaamisoikeudesta koskee myös isää, joka ei ole lapsen holhooja, ja tästä syystä tässä pykälässä esitettyjen viittausten lapsen isään tai vanhempaan katsotaan tarkoittavan myös tällaista isää.”

16 Lapsikaappauksesta ja huoltajuusmääräysten täytäntöönpanosta vuonna 1991 annetun lain (Child Abduction and Enforcement of Custody Orders Act 1991), sellaisena kuin se on muutettuna Euroopan yhteisöjen puitteissa annetulla vuoden 2005 asetuksella (avioliittoa koskevista asioista ja vanhempainvastuusta annetut tuomiot) (European Communities (Judgments in Matrimonial Matters and Matters of Parental Responsibility) Regulations 2005), 15 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Tuomioistuin voi hakemuksesta, jonka tekee [vuoden 1980 Haagin yleissopimuksen] 15 artiklassa tarkoitetulla tavalla tuomioistuimelle henkilö, jonka etua tuomioistuin katsoo asian koskevan, todeta, että lapsen pois vieminen valtiosta tai hänen palauttamatta jättämisensä kyseiseen valtioon oli

a) kun kyseessä on lapsen pois vieminen johonkin jäsenvaltioon tai palauttamatta jättäminen jostakin jäsenvaltiosta, luvaton pois vieminen tai palauttamatta jättäminen [asetuksen] 2 artiklassa tarkoitetussa merkityksessä, tai

b) kaikissa muissa tapauksissa luvatonta [vuoden 1980 Haagin yleissopimuksen] 3 artiklan tarkoittamassa merkityksessä.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymys

Pääasian taustalla olevat tosiseikat

17 Unionin tuomioistuimelle esitetystä asiakirja-aineistosta käy ilmi, että pääasian valittaja Irlannin kansalainen McB. ja pääasian vastapuoli Ison-Britannian kansalainen E., jotka eivät ole naimisissa, asuivat yhdessä avoliitossa yli kymmenen vuotta Englannissa, Australiassa, Pohjois-Irlannissa ja marraskuusta 2008 lähtien Irlannissa. Heillä on kolme yhteistä lasta, Englannissa 21.12.2000 syntynyt J., Pohjois-Irlannissa 20.11.2002 syntynyt E. ja Pohjois-Irlannissa 22.7.2007 syntynyt J. C.

18 Koska vanhempien väliset suhteet huononivat vuoden 2008 lopussa ja vuoden 2009 alussa, äiti, joka muun muassa väitti isän käyttäytyvän aggressiivisesti, pakeni lapsineen useita kertoja naisten turvakotiin. Vanhemmat sopivat riitansa huhtikuussa 2009 ja päättivät, että he avioituisivat 10.10.2009. Isä havaitsi kuitenkin 11.7.2009 palatessaan työmatkalta Pohjois-Irlannista, että äiti oli jälleen lapsineen lähtenyt perheen kodista ja mennyt kyseiseen turvakotiin.

19 Isän lakimiehet laativat 15.7.2009 hänen pyynnöstään hakemuksen, joka oli tarkoitus esittää toimivaltaiselle irlantilaiselle tuomioistuimelle eli District Courtille oikeuden saamiseksi hänen kolmen lapsensa huoltoon. Äiti matkusti kuitenkin 25.7.2009

lentäen Englantiin ja vei mukanaan kolme edellä mainittua lasta sekä aiemmasta liitosta syntyneen vanhemman lapsensa. Hakemusta ei ollut tällöin annettu tiedoksi äidille, joten Irlannin prosessioikeuden mukaan hakemusta ei ollut pantu asianmukaisesti vireille eikä asiaa siis ollut saatettu irlantilaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Isän Englannissa vireille panema oikeudenkäynti

20 McB. pani 2.11.2009 High Court of Justice (England & Wales), Family Divisionissa (Yhdistynyt kuningaskunta) vireille hakemuksen lasten palauttamisesta Irlantiin vuoden 1980 Haagin yleissopimuksen määräysten ja asetuksen N:o 2201/2003 säännösten nojalla. Kyseinen tuomioistuin kehotti 20.11.2009 antamassaan määräyksessä isää yleissopimuksen 15 artiklan mukaisesti hankkimaan Irlannin viranomaisilta päätöksen tai muun selvityksen siitä, että lasten pois vieminen oli luvatonta vuoden 1980 Haagin yleissopimuksen 3 artiklan tarkoittamassa merkityksessä.

Isän Irlannissa vireille panema oikeudenkäyntimenettely

21 McB. pani 22.12.2009 High Courtissa (Irlanti) vireille vaatimuksen yhtäältä päätöksen tai muun selvityksen saamiseksi siitä, että hänen kolmen lapsensa pois vieminen 25.7.2009 oli luvatonta vuoden 1980 Haagin yleissopimuksen 3 artiklan tarkoittamassa merkityksessä, ja toisaalta oikeuden saamiseksi lasten huoltoon.

22 High Court hylkäsi 28.4.2010 antamassaan tuomiossa ensimmäisen vaatimuksen sillä perusteella, että isällä ei ollut ollut mitään oikeutta lasten huoltoon silloin, kun heidät vietiin pois Irlannista, ja että pois vieminen ei siten ollut ollut luvatonta vuoden 1980 Haagin yleissopimuksessa tai asetuksessa N:o 2201/2003 tarkoitetussa merkityksessä.

23 Isä valitti tästä ratkaisusta ennakkoratkaisupyynnön esittäneeseen tuomioistuimeen. Tuomioistuin toteaa ennakkoratkaisupyynnössään, että isällä ei ollut 25.7.2009 mitään oikeutta lastensa huoltoon vuoden 1980 Haagin yleissopimuksen määräyksissä tarkoitetuin tavoin. Se huomauttaa kuitenkin, että vuoden 1980 Haagin yleissopimukseen perustuviin lapsen palauttamista jäsenvaltiosta toiseen koskeviin pyyntöihin liittyvä käsite ”oikeus lapsen huoltoon” määritellään nykyisin kyseisen asetuksen 2 artiklan 9 alakohdassa.

24 Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin katsoo, ettei asetuksen N:o 2201/2003 säännöksissä eikä perusoikeuskirjan 7 artiklassa tarkoiteta, että lapsen biologisella isällä pitäisi välttämättä katsoa olevan oikeus lapsen huoltoon, kun ratkaistaan, onko lapsen pois vieminen luvatonta vai ei, jos tuomioistuin ei ole antanut ratkaisua, jossa hänelle olisi annettu tämä oikeus. Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin hyväksyy kuitenkin sen, että näiden unionin oikeuden säännösten ja määräysten tulkinta kuuluu unionin tuomioistuimen toimivaltaan.

25 Näissä olosuhteissa Supreme Court päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Onko se, että jäsenvaltion lainsäädännössä edellytetään, että lapsen isän, joka ei ole naimisissa lapsen äidin kanssa, on saatava toimivaltaiselta tuomioistuimelta määräys, jolla hänelle annetaan huoltajuus, jotta hänellä voitaisiin katsoa olevan sellainen ’oikeus lapsen huoltoon’, jonka perusteella tämän lapsen vieminen pois asuinpaikkansa maasta on kyseisen asetuksen 2 artiklan 11 alakohdassa tarkoitetulla tavalla luvatonta,

ristiriidassa [asetuksen N:o 2201/2003] kanssa, kun sitä tulkitaan [perusoikeuskirjan] 7 artiklan mukaisesti tai jollain muulla tavalla?”

Kiireellinen menettely

26 Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin on pyytänyt tämän ennakkoratkaisupyynnön käsittelemistä unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 104 b artiklassa määrätyssä kiireellisessä menettelyssä.

27 Se on perustellut tätä pyyntöä sillä, että asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan 17 perustelukappaleen mukaan lapsen luvatonta pois viemistä koskevissa tapauksissa lapsi olisi palautettava viipymättä.

28 Tältä osin on todettava, että ennakkoratkaisupyynnöstä käy ilmi, että käsiteltävänä oleva asia koskee kolmea lasta, jotka ovat 3-, 7- ja 9-vuotiaita ja jotka ovat olleet erossa isästään yli vuoden ajan. Kun otetaan huomioon, että lapset, ja erityisesti heistä nuorin, ovat pieniä, nykyisen tilanteen jatkuminen saattaisi vakavasti vahingoittaa heidän ja heidän isänsä välistä suhdetta.

29 Näin ollen unionin tuomioistuimen kolmas jaosto on esittelevän tuomarin ehdotuksesta ja julkisasiamiestä kuultuaan päättänyt 11.8.2010 hyväksyä kansallisen tuomioistuimen pyynnön ennakkoratkaisupyynnön käsittelemisestä kiireellisessä menettelyssä.

Ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelu

Tutkittavaksi ottaminen

30 Euroopan komissio epäilee, onko ennakkoratkaisupyyntö otettava tutkittavaksi, ja Saksan hallitus katsoo, että se on jätettävä tutkimatta. Ne toteavat ennen kaikkea, että pääasian oikeusriita ei koske lasten palauttamista asetuksen N:o 2201/2003 11 artiklan nojalla, vaan sellaisen päätöksen saamista ennen lasten palauttamista, jossa todetaan, että lasten pois vieminen oli vuoden 1980 Haagin yleissopimuksen 15 artiklan mukaan luvaton. Asia ei siis koske kysymystä siitä, onko lasten pois vieminen luvallista asetuksen 2 artiklan 11 alakohdassa tarkoitetuin tavoin, vaan se koskee sitä, onko se sitä yleissopimuksen 1 ja 3 artiklassa tarkoitetuin tavoin. Pääasian valittaja saattoi toimivaltaisten irlantilaisten tuomioistuinten käsiteltäväksi vaatimuksen siitä, että nämä antaisivat hänelle päätöksen tai muun selvityksen siitä, että hänen lastensa pois vieminen tai palauttamatta jättäminen oli luvatonta yleissopimuksen 3 artiklassa tarkoitetussa merkityksessä. Hän esitti tämän vaatimuksen sen vuoksi, että High Court of Justice (England & Wales), Family Division oli kehottanut häntä yleissopimuksen 15 artiklan nojalla hankkimaan tällaisen päätöksen tai muun selvityksen.

31 Asetus N:o 2201/2003 ja erityisesti sen 11 artikla eivät kuitenkaan esitettyjen väitteiden mukaan koske vuoden 1980 Haagin yleissopimuksen 15 artiklassa määrättyä menettelyä, joka koskee lapsen pois viemisen toteamista luvattomaksi, vaan ainoastaan lapsen palauttamista koskevaa menettelyä. Asetuksen 11 artikla tulee merkityksellisiksi vasta, kun kyseisen yleissopimuksen 15 artiklassa tarkoitettu menettely on päättynyt ja kun lasten palauttamista koskeva menettely on aloitettu, joten kansallisen tuomioistuimen esittämä ennakkoratkaisupyyntö on ennenaikainen.

32 Tältä osin on palautettava mieleen, että unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan yksinomaan kansallisen tuomioistuimen, jossa asia on vireillä ja joka vastaa annettavasta ratkaisusta, tehtävänä on kunkin asian erityispiirteiden perusteella harkita, onko ennakkoratkaisu tarpeen asian ratkaisemiseksi ja onko sen unionin tuomioistuimelle esittämillä kysymyksillä merkitystä asian kannalta (yhdistetyt asiat C-376/05 ja C-377/05, Brünsteiner ja Autohaus Hilgert, tuomio 30.11.2006, Kok., s. I-11383, 26 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

33 Jos siis esitetyt ennakkoratkaisukysymykset koskevat unionin oikeuden tulkintaa, unionin tuomioistuimella on lähtökohtaisesti velvollisuus vastata niihin (ks. mm. asia C-379/98, PreussenElektra, tuomio 13.3.2001, Kok., s. I-2099, 38 kohta ja asia C-103/08, Gottwald, tuomio 1.10.2009, Kok., s. I-9117, 16 kohta).

34 Tästä seuraa, että olettamasta, jonka mukaan kansallisten tuomioistuinten esittämillä ennakkoratkaisukysymyksillä on merkitystä asian ratkaisemisen kannalta, voidaan poiketa ainoastaan poikkeuksellisissa olosuhteissa eli muun muassa silloin, kun on ilmeistä, että näissä kysymyksissä tarkoitettujen unionin oikeuden säännösten ja määräysten tulkitsemisella ei ole mitään yhteyttä kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävän asian tosiseikkoihin tai kohteeseen (ks. mm. em. asia Gottwald, tuomion 17 kohta ja asia C-82/09, Dimos Agios Nikolaos, tuomio 22.4.2010, Kok., s. I-3649, 15 kohta).

35 Käsiteltävänä olevassa asiassa ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin katsoo tarvitsevansa asetuksen N:o 2201/2003 ja erityisesti sen 2 artiklan 11 alakohdan tulkintaa, jotta se voi ratkaista käsiteltäväkseen saatetun vaatimuksen, joka koskee päätöksen tai muun selvityksen antamista siitä, että pääasiassa kysymyksessä olevien lasten pois vieminen tai palauttamatta jättäminen oli luvatonta. Sovellettavasta kansallisesta lainsäädännöstä eli lapsikaappauksesta ja huoltajuusmääräysten täytäntöönpanosta vuonna 1991 annetun lain 15 §:stä, sellaisena kuin se on muutettuna Euroopan yhteisöjen puitteissa annetulla vuoden 2005 asetuksella (avioliittoa koskevista asioista ja vanhempainvastuusta annetut tuomiot), käy ilmi, että kun lapsi viedään toiseen jäsenvaltioon, kysymys, joka kansallisen tuomioistuimen on ratkaistava, kun siltä vaaditaan tätä koskevaa päätöstä tai muuta selvitystä vuoden 1980 Haagin

yleissopimuksen 15 artiklan mukaisesti, on se, onko pois vieminen luvallinen asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklan nojalla.

36 On lisäksi syytä todeta, että asetuksen N:o 2201/2003 60 artiklan mukaan jäsenvaltioiden välisissä suhteissa tällä asetuksella on etusija vuoden 1980 Haagin yleissopimukseen nähden siltä osin kuin viimeksi mainittu koskee tämän asetuksen piiriin kuuluvia asioita. Jollei asetuksen etusijasta muuta johdu, on asetuksen 62 artiklan 2 kohdan mukaan yleissopimus edelleen voimassa sen sopimuspuolina olevien jäsenvaltioiden välillä 60 artiklan mukaisesti, mikä todetaan myös asetuksen 17 perustelukappaleessa. Näin ollen lasten pois viemistä jäsenvaltiosta toiseen koskee nykyään sääntökokonaisuus, joka muodostuu vuoden 1980 Haagin yleissopimuksen määräyksistä sellaisina kuin ne ovat täydennettyinä asetuksen N:o 2201/2003 säännöksillä, mutta viimeksi mainituilla on etusija asetuksen soveltamisalalla.

37 On siis todettava, ettei asiassa ilmene selvästi, että pyydetyllä tulkinnalla ei olisi merkitystä sen ratkaisun kannalta, jonka tekemistä kansalliselta tuomioistuimelta on vaadittu.

38 Ennakkoratkaisupyyntö on siis otettava tutkittavaksi.

Asiakysymys

39 Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin haluaa selvittää, onko asetusta N:o 2201/2003 tulkittava siten, että se on esteenä jäsenvaltion lainsäädännölle, jossa edellytetään, että jotta lapsen isä, joka ei ole naimisissa lapsen äidin kanssa, saa oikeuden lapsen huoltoon, hänen on saatava toimivaltaiselta kansalliselta tuomioistuimelta

määräys, jolla hänelle annetaan sellainen oikeus lapsen huoltoon, jonka perusteella sitä, että lapsen äiti vie hänet pois tai jättää lapsen palauttamatta, voidaan pitää luvattomana asetuksen 2 artiklan 11 alakohdassa tarkoitetulla tavalla.

40 Tältä osin on palautettava mieleen, että asetuksen 2 artiklan 9 alakohdan mukaan ”oikeus lapsen huoltoon” tarkoittaa ”lapsesta huolehtimiseen liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia, varsinkin oikeutta päättää lapsen asuinpaikasta”.

41 Koska käsite ”oikeus lapsen huoltoon” siis määritellään asetuksessa N:o 2201/2003, se on itsenäinen jäsenvaltioiden oikeuteen nähden. Sekä unionin oikeuden yhdenmukainen soveltaminen että yhdenvertaisuusperiaate edellyttävät, että tämän oikeuden sellaisen säännöksen sanamuotoa, joka ei sisällä nimenomaista viittausta jäsenvaltioiden oikeuteen säännöksen sisällön ja ulottuvuuden määrittämiseksi, on tavallisesti tulkittava koko unionissa itsenäisesti ja yhdenmukaisesti ja että tässä tulkinnassa on otettava huomioon säännöksen asiayhteys ja kyseisellä lainsäädännöllä tavoiteltu päämäärä (asia C-66/08, Kozłowski, tuomio 17.7.2008, Kok., s. I-6041, 42 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Asetusta sovellettaessa oikeus lapsen huoltoon käsittää näin ollen joka tapauksessa tämän oikeuden haltijan oikeuden päättää lapsen asuinpaikasta.

42 Kokonaan erillinen on kysymys siitä, kenellä on oikeus lapsen huoltoon. Tältä osin asetuksen 2 artiklan 11 alakohdan a alakohdasta käy ilmi, että se, onko lapsen pois vieminen luvatonta vai ei, riippuu siitä, onko olemassa ”oikeu[s] lapsen huoltoon, joka perustuu tuomioistuimen päätökseen tai lakiin taikka sen valtion oikeusjärjestyksen mukaan voimassa olevaan sopimukseen, jossa lapsen asuinpaikka oli välittömästi ennen pois viemistä tai palauttamatta jättämistä”.

43 Tästä seuraa, että asetuksessa N:o 2201/2003 ei vahvisteta, kuka on se henkilö, jolla tulee olla sellainen oikeus lapsen huoltoon, joka voi tehdä lapsen pois viemisen luvattomaksi asetuksen 2 artiklan 11 alakohdassa tarkoitetulla tavalla, vaan siinä viitataan tämän huoltoa koskevan oikeuden haltijan yksilöinnin osalta sen jäsenvaltion lakiin, jossa lapsen asuinpaikka oli välittömästi ennen luvatonta pois viemistä tai palauttamatta jättämistä. Näin ollen tämän jäsenvaltion laissa määritetään edellytykset, joilla biologinen isä saa oikeuden lapsensa huoltoon asetuksen 2 artiklan 9 alakohdassa tarkoitetulla tavalla, ja tässä laissa voidaan säätää, että tämän oikeuden saaminen edellyttää toimivaltaisen kansallisen tuomioistuimen ratkaisua, jolla hänelle annetaan tämä oikeus.

44 Edellä esitetty huomioon ottaen asetusta N:o 2201/2003 on tulkittava siten, että tätä asetusta sovellettaessa lapsen pois viemisen luvattomuus riippuu yksinomaan siitä, onko olemassa sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaan annettu lapsen huoltoa koskeva oikeus, jonka vastaisesti tämä pois vieminen on tapahtunut.

45 Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin pohtii kuitenkin kysymystä siitä, onko perusoikeuskirjalla ja erityisesti sen 7 artiklalla vaikutusta asetuksen tällaiseen tulkintaan.

46 Pääasian valittaja ei hyväksy sitä, että vuoden 1980 Haagin yleissopimukseen ja asetukseen N:o 2201/2003 nähden ei olisi luvatonta, että äiti vie lapsen pois tämän biologisen isän tietämättä, vaikka isä on elänyt lapsensa ja tämän äidin kanssa olematta avioliitossa ja osallistunut aktiivisesti lapsen kasvatukseen.

47 Hänen mukaansa tämän tuomion 44 kohdassa esitetty asetuksen tulkinta voi johtaa tilanteeseen, jossa ei noudateta hänen perusoikeuskirjan 7 artiklassa ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) 8 artiklassa vahvistettua oikeuttaan siihen, että hänen yksityis- ja

perhe-elämäänsä kunnioitetaan, eikä perusoikeuskirjan 24 artiklassa vahvistettuja lapsen oikeuksia. Asetusta N:o 2201/2003 sovellettaessa oikeutta lapseen huoltoon tulisi tulkita siten, että biologinen isä saa tämän oikeuden suoraan lain nojalla tilanteessa, jossa hän lapsineen viettää samanlaista perhe-elämää kuin avioliittoon perustuva perhe. Jos tätä tulkintaa ei hyväksytä, isän ”potentiaaliselta” oikeudelta, jonka perusteella hän voi esittää hakemuksen toimivaltaisessa kansallisessa tuomioistuimessa ja tarvittaessa saada oikeuden lapsen huoltoon, voitaisiin riistää kaikki vaikutus äidin yksipuolisesti ja isän tietämättä toteuttamilla toimilla. Tällaisen hakemuksen esittämistä koskevan oikeuden tehokkuutta tulisi suojata asianmukaisesti.

48 Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin toteaa, että Irlannin oikeuden mukaan biologisella isällä ei ole oikeutta lapsensa huoltoon, jollei tätä oikeutta ole annettu vanhempien välisellä sopimuksella tai tuomioistuimen ratkaisulla, kun taas äidillä on tällainen oikeus lapsen huoltoon automaattisesti eikä sitä tarvitse hänelle myöntää.

49 Näin ollen on tutkittava, onko biologisen isän ja hänen lastensa perusoikeuksien kunnioittaminen esteenä asetuksen N:o 2201/2003 tulkitsemiselle siten, kuin tämän tuomion 44 kohdassa on esitetty.

50 Tältä osin on muistettava, että SEU 6 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa määrätään, että unioni tunnustaa oikeudet, vapaudet ja periaatteet, jotka esitetään perusoikeuskirjassa, ”jolla on sama oikeudellinen arvo kuin perussopimuksilla”.

51 Ensiksi perusoikeuskirjan määräykset koskevat sen 51 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioita ainoastaan silloin, kun viimeksi mainitut soveltavat unionin oikeutta. Saman artiklan 2 kohdan mukaan perusoikeuskirjalla ei uloteta unionin oikeuden soveltamisalaa unionin toimivaltaa laajemmaksi ”eikä luoda unionille uutta toimivaltaa

tai uusia tehtäviä eikä muuteta perussopimuksissa määriteltyjä toimivaltuuksia ja tehtäviä". Unionin tuomioistuinta pyydetään siis tulkitsemaan unionin oikeutta perusoikeuskirjan valossa unionille annetun toimivallan rajoissa.

52 Tästä seuraa, että käsiteltävänä olevassa asiassa perusoikeuskirja on otettava huomioon ainoastaan asetuksen N:o 2201/2003 tulkitsemiseksi, eikä tule ryhtyä kansallisen lainsäädännön arviointiin sellaisenaan. Kysymys on erityisesti sen tutkimisesta, estävätkö perusoikeuskirjan määräykset asetuksen tulkitsemisen siten, kuin tämän tuomion 44 kohdassa on esitetty, kun otetaan huomioon erityisesti tämän tulkinnan edellyttämä viittaaminen kansalliseen oikeuteen.

53 Lisäksi perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdasta seuraa, että siltä osin kuin perusoikeuskirjaan sisältyvät oikeudet vastaavat Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taattuja oikeuksia, niiden merkitys ja ulottuvuus ovat samat kuin mainitussa yleissopimuksessa. Tämä määräys ei kuitenkaan estä myöntämästä unionin oikeudessa tätä laajempaa suojaa. Perusoikeuskirjan 7 artiklan mukaan "jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan". Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 1 kappale on sanamuodoltaan samanlainen [suomenkielisessä toisinnossa lähes samanlainen] lukuun ottamatta sitä, että siinä käytetään ilmausta "kirjeenvaihtoonsa" ilmaisun "viestejään" sijasta. Näin ollen on todettava, että kyseiseen 7 artiklaan sisältyvät oikeudet vastaavat Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 1 kappaleeseen sisältyviä oikeuksia. Perusoikeuskirjan 7 artiklalle on siis annettava sama merkitys ja ulottuvuus kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 1 kappaleelle, sellaisena kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on sitä tulkinnut (ks. analogisesti asia C-450/06, Varec, tuomio 14.2.2008, Kok., s. I-581, 48 kohta).

54 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on jo käsitellyt asian, jossa oli kysymys vastaavanlaisista tosiseikoista kuin pääasiassa ja jossa naimattoman pariskunnan lapsen vei toiseen valtioon hänen äitinsä, jolla yksin oli vanhempainvastuu lapseen nähden.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi tältä osin, että kansallinen lainsäädäntö, jossa tällaista lasta koskeva vanhempainvastuu annetaan suoraan lain nojalla ainoastaan äidille, ei ole ristiriidassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan kanssa, sellaisena kuin sitä tulkitaan vuoden 1980 Haagin yleissopimuksen valossa, kunhan siinä annetaan lapsen isälle, joka ei ole lapsen vanhempainvastuunkantaja, mahdollisuus vaatia toimivaltaiselta kansalliselta tuomioistuimelta vanhempainvastuuta koskevan asiaintilan muuttamista (asia Guichard v. Ranska, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätös 2.9.2003, Recueil des arrêts et décisions 2003-X; ks. myös vastaavasti asia Balbontin v. Yhdistynyt kuningaskunta, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätös 14.9.1999, valitus nro 39067/97).

55 Tästä seuraa, että sovellettaessa asetusta N:o 2201/2003 sen ratkaisemiseksi, onko lapsen, jonka äiti on vienyt hänet toiseen jäsenvaltioon, pois vieminen luvatonta, lapsen biologisella isällä on oltava oikeus kääntyä toimivaltaisen kansallisen tuomioistuimen puoleen ennen pois viemistä ja vaatia, että hänelle annetaan oikeus lapsensa huoltoon; tämä oikeus muodostaa biologisen isän yksityis- ja perhe-elämää koskevan oikeuden ydinosan tässä yhteydessä.

56 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on myös katsonut, että kansallisella lainsäädännöllä, jossa biologiselle isälle ei anneta mitään mahdollisuutta saada oikeutta lapsensa huoltoon, jos lapsen äiti ei tähän suostu, syrjitään isää perusteettomasti ja näin ollen rikotaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklaa yhdessä sen 8 artiklan kanssa (asia Zaunegger v. Saksa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 3.12.2009, valitus nro 22028/04, 63 ja 64 kohta).

57 Sen sijaan se, että biologisella isällä ei, toisin kuin äidillä, ole automaattisesti oikeutta lapsensa huoltoon asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklassa tarkoitetuin tavoin, ei vaikuta hänen yksityis- ja perhe-elämää koskevan oikeutensa ydinosaan, kunhan tämän tuomion 55 kohdassa ilmaistu oikeus turvataan.

58 Tätä toteamusta ei horjuta se, että jos isä ei ryhdy ajoissa toimenpiteisiin huoltoa koskevan oikeuden saamiseksi, hänen on mahdotonta tilanteessa, jossa lapsen äiti vie tämän toiseen jäsenvaltioon, saada lapsi palautetuksi jäsenvaltioon, jossa lapsella oli asuinpaikka välittömästi ennen pois viemistä. Tällainen pois vieminen merkitsee sitä, että äiti, jolla on oikeus lapsen huoltoon, käyttää luvallisesti omaa vapaata liikkuvuutta koskevaa oikeuttaan, joka on vahvistettu SEUT 20 artiklan 2 kohdan a alakohdassa ja SEUT 21 artiklan 1 kohdassa, ja oikeuttaan päättää lapsen asuinpaikasta, mutta sillä ei riistetä biologiselta isältä mahdollisuutta käyttää oikeuttaan hakea lapsen huoltoa tai tapaamista koskevaa oikeutta.

59 Niinpä se, että biologiselle isälle tunnustettaisiin oikeus lapsensa huoltoon asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklan 11 alakohdan nojalla huolimatta siitä, että tällaista oikeutta ei ole myönnetty kansallisessa oikeudessa, olisi vastoin oikeusvarmuuden vaatimuksia sekä tarvetta suojella perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuin tavoin muiden henkilöiden – käsiteltävänä olevassa asiassa äidin – oikeuksia ja vapauksia. Tällainen ratkaisu saattaisi lisäksi olla perusoikeuskirjan 51 artiklan 2 kohdan vastainen.

60 On myös muistettava, että perusoikeuskirjan 7 artiklaa, jonka ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin mainitsee kysymyksessään, on luettava yhdessä perusoikeuskirjan 24 artiklan 2 kohdassa todetun, lapsen edun huomioon ottamista koskevan velvollisuuden kanssa ja siten, että otetaan huomioon 24 artiklan 3 kohdassa ilmaistu lapsen perusoikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti (ks. vastaavasti asia C-540/03, parlamentti v. neuvosto, tuomio 27.6.2006, Kok., s. I-5769, 58 kohta). Lisäksi asetuksen N:o 2201/2003 johdanto-osan 33 perustelukappaleesta käy ilmi, että asetuksessa tunnustetaan perusoikeudet ja noudatetaan perusoikeuskirjan periaatteita ja pyritään erityisesti varmistamaan sen 24 artiklassa tunnustettujen lapsen perusoikeuksien kunnioittaminen. Asetuksen N:o 2201/2003 säännöksiä ei siis voida tulkita siten, että niissä ei otettaisi huomioon

tätä perusoikeutta, jonka kunnioittaminen kietoutuu kiistatta yhteen lapsen edun kanssa (ks. vastaavasti asia C-403/09 PPU, Detiček, tuomio 23.12.2009, Kok., s. I-12193, 53–55 kohta).

61 Näin ollen on vielä tutkittava, onko perusoikeuskirjan 24 artikla, jonka noudattamista unionin tuomioistuin valvoo, esteenä asetuksen N:o 2201/2003 tulkitsemiselle siten, kuin tämän tuomion 44 kohdassa on esitetty.

62 Tältä osin on otettava huomioon avioliiton ulkopuolisten suhteiden ja niistä seuraavien vanhempien ja lasten välisten suhteiden loputon moninaisuus, johon ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin viittaa ennakkoratkaisupyynnössään ja joka heijastuu vanhempien vastuiden laajuuden ja jakaantumisen erilaisena tunnustamisena eri jäsenvaltioissa. Perusoikeuskirjan 24 artiklaa on siis tulkittava siten, että se ei ole esteenä sille, että asetusta N:o 2201/2003 sovellettaessa oikeus lapsen huoltoon annetaan lähtökohtaisesti yksinomaan äidille ja että biologisella isällä on oikeus lapsen huoltoon vain tuomioistuimen antaman ratkaisun perusteella. Tällainen vaatimus mahdollistaa sen, että toimivaltainen kansallinen tuomioistuin voi tehdä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan ratkaisun ottaen huomioon kaikki ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen mainitseman kaltaiset merkitykselliset seikat ja erityisesti lapsen syntymään liittyvät olosuhteet, vanhempien välisen suhteen laadun, kummankin vanhemman ja lapsen välisen suhteen laadun sekä kummankin vanhemman kyvyn ottaa vastuu lapsen huollosta. Näiden tietojen huomioon ottaminen on omiaan suojaamaan lapsen etua perusoikeuskirjan 24 artiklan 2 kohdan mukaisesti.

63 Edellä esitetystä seuraa, että perusoikeuskirjan 7 ja 24 artikla eivät ole esteenä asetuksen N:o 2201/2003 tulkitsemiselle siten, kuin tämän tuomion 44 kohdassa on esitetty.

64 Esitettyyn kysymykseen on näin ollen vastattava, että asetusta N:o 2201/2003 on tulkittava siten, että se ei ole esteenä jäsenvaltion lainsäädännölle, jossa edellytetään,

että jotta lapsen isä, joka ei ole naimisissa lapsen äidin kanssa, saa oikeuden lapsen huoltoon, hänen on saatava toimivaltaiselta kansalliselta tuomioistuimelta määräys, jolla hänelle annetaan tämä oikeus, jonka perusteella sitä, että lapsen äiti vie lapsen pois tai jättää tämän palauttamatta, voidaan pitää luvattomana asetuksen 2 artiklan 11 alakohdassa tarkoitetulla tavalla.

Oikeudenkäyntikulut

65 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (kolmas jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta 27.11.2003 annettua neuvoston asetusta (EY) N:o 2201/2003 on tulkittava siten, että se ei ole esteenä jäsenvaltion lainsäädännölle, jossa edellytetään, että jotta lapsen isä, joka ei ole naimisissa lapsen äidin kanssa, saa oikeuden lapsen huoltoon, hänen on saatava toimivaltaiselta kansalliselta tuomioistuimelta määräys, jolla hänelle annetaan tämä oikeus, jonka perusteella sitä, että lapsen äiti vie lapsen pois tai jättää tämän palauttamatta, voidaan pitää luvattomana asetuksen 2 artiklan 11 alakohdassa tarkoitetulla tavalla.

Allekirjoitukset